

Prikkebeen

De Zeeuwse

nr 3/2018 vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland

Colofon

De Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland is een zelfstandige natuurvereniging die zich inzet voor behoud en herstel van de vlinder- en libellenfauna in Zeeland. Dit gebeurt door onderzoek, voorlichting en educatie. De Zeeuwse Prikkebeen is het verenigingsblad dat 3 keer per jaar verschijnt.

Website: <http://www.vlinlibzeeland.nl>

Bestuur:

Voorzitter:

Peter Geene, 06-22871666 of 0118-584467
voorzitter@vlinlibzeeland.nl

Secretaris: Alco Warners, 06-36141658, Wilgenlaan 16
4353 AN Serooskerke, secretaris@vlinlibzeeland.nl

Penningmeester:

Mieke Grazell 06-10532705
penningmeester@vlinlibzeeland.nl

Leden :

Tobi Koppejan, aandachtsgebied microvlinders
Marcel de Bruijn

Contributie: leden minimaal €10,00

donateurs minimaal €12,50

Rabobank rekening NL93 RABO 0180 5399 22
t.n.v. Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland
Serooskerke(W).

Redactie:

Henny Waanders, info@hennywaanders.nl
Jan Goedbloed, uulenhof@zeelandnet.nl

Kopij inleveren: 15 februari / 15 juli / 15 november bij
Henny Waanders

Digitaal platform

Er is een digitaal platform over vlinders en libellen in
Zeeland: VLZEE@yahoogroups.com.

Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden bij Floor
Arts, arts@zeelandnet.nl.

ISSN: 2210-2256

Foto voorpagina: Bruinrode heidelibel,

Henny Waanders

Foto achterpagina: Lindepilstaart, Henny Waanders

Inhoud

- 2 Van de voorzitter
- 3 Tuintellingen invoeren per computer
- 5 Heel veel Bruinrode heidelibellen
- 8 Ode aan het Zeeuwse Staartblauwtje
- 9 Insectennamen uit de zeventiende eeuw
- 11 De Moerputten, een vlinderrijk feest
- 13 Zwaan kleef aan
- 14 Grote weerschijnvlinder nieuw voor Zeeland
- 15 Nachtvlinders op een accu
- 16 Activiteitenprogramma

Van de voorzitter

Peter Geene

Nee, het was geen influx van de Geelmekheidelibel (waar ik in het vorige nummer zo op hoopte), maar wel een zwerm van zo'n 45.000 Bruinrode heidelibellen die op 17 september j.l. Walcheren binnen trok over de Veerse Dam. Wat was dat een geweldige, bijzondere ervaring om mee te maken en er middenin te staan! Ik zelf hoopte er op zo'n libellentrek eenmaal in m'n leven mee te maken, maar ik moest 42 jaar wachten, want die van 1976 had ik helaas moeten missen... Lees hierover meer in het artikel van Rienk Geene verderop in dit nummer.

In dit voorwoord verder nog de melding van 3 nieuwe vlindersoorten die dit jaar onze provincie binnen zijn getrokken (zij het niet in zulke grote aantallen) nl. het Kaasjeskruidkopje, de Grote weerschijnvlinder en het Staartblauwtje! Ook hierover meer in dit nummer. De lange hete zomer heeft vele veranderingen gebracht in flora en fauna. Veel insectensoorten zijn noordelijker getrokken dan gewoonlijk, zoekend naar voedsel of uitbreiding van hun habitat. Zelfs nog op 15 oktober kwam een Zadellibel *Anax ephippiger* richting Oostkapelle gevlogen: rond 11 u gespot door de heren Geene aan de zuidzijde van het dorp en rond 16 u door Marcel Klootwijk op de Vier Hoogten in de duinen. Er was die dagen een influx gaande in België (melding Peter Meininger) waarvan er uiteindelijk enkelen in ons land zijn gezien, tot op Texel en Vlieland. Twee dagen later in Colijnsplaat een waarneming door Joop Scheijbeler. Dus met die 'toegiftjes van moeder natuur' die ik u toewenste in het vorige voorwoord is het nog goed gekomen gelukkig.

Kortom, voor mij een zeer spannend najaar! Dat mocht ook wel als goedmakertje voor een vergeefs bezoek eind Juli aan Midden-Zweden voor twee soorten witsnuitlibellen (Sierlijke en Oostelijke). Door de extreme droogte waren alle bezochte moerassen en vennen drooggefallen, was het waterniveau in de meeste meren een halve meter gezakt en stonden grote delen bos in brand. Geen enkele witsnuit te vinden, ook doordat die soort minstens 14 dagen vroeger had gevlogen dan normaal. Gelukkig wel een Rouwmantel, een Hoogveenglanslibel en een eiafzettende Bruine glazenmaker gezien.

En nu dan staan we voor een laat najaar en een winter die onvoorspelbaar is. Als werkgroepsbestuur hebben we een planning gemaakt als voorstel voor seizoen 2019. U leest het in de agenda in dit nummer. Tobi Koppejan gaat door met het introduceren van de micro's aan onze leden en donateurs en er zijn lichtvallen te leen voor gebruik in eigen tuin. Doet u mee?

Ik wens u allen een mooie winter toe, hoe u die ook wenst en graag tot ziens op een van onze activiteiten: samen houden we onze werkgroep levendig!

Is www.tuintelling.nl de vervanger van het papieren tuinvlinder-formulier?

Gerard Troost

Sinds ongeveer 2010 hebben wij als gezin de tuinvlinderweeklijsten bijgehouden voor de vlinderwerkgroep. Dat was altijd erg leuk om te doen omdat je een echt inzicht kreeg van de aan- en afwezigheid van vlindersoorten in de tuin én je werd van elke vlinder weer blij want elke vlinder telde tenslotte mee. Tot 2017 hebben we wekelijks lijstjes bijgehouden en eigenlijk vielen we wel een beetje in een gat toen begin 2018 bleek dat het project gestopt was.

Maar.. gelukkig hadden we een alternatief.

Vlak nadat wij in 2013 verhuisden naar een ander huis in Middelburg hoorde ik van de plannen van Vogelbescherming, de Vlinderstichting, Sovon Vogelonderzoek en enkele andere organisaties om een jaarrond tuintellingproject te gaan starten. De systematiek die gebruikt zou gaan worden was exact hetzelfde als ik al gewend was voor onze vlinderwerkgroep, maar dan niet alleen voor vlinders en libellen maar voor alle soortgroepen. Omdat ik betrokken zou zijn bij het bouwen van de website en de database ben ik gelijk al in 2013 begonnen met het bijhouden van lijstjes van de soortgroepen die ik kan herkennen (vogels, vlinders, libellen en zoogdieren). Toen de website begin 2015 live ging had ik al anderhalf jaar aan tellingen beschikbaar.

Methodiek

Op Tuintelling.nl kan je 2 typen telling invoeren, de weektellingen en de zogenaamde tijdstiptellingen.

Weektellingen zijn eigenlijk het zelfde type tellingen als wij gewend waren vanuit de tuinvlindertellingen van onze werkgroep. Je geeft het maximaal aantal tegelijk waargenomen exemplaren per soort door. Als je geen exact aantal weet kan je ook "aanwezig" doorgeven. Wanneer je elke week (of zo vaak je kan) doorgeeft welke soorten je ziet in je tuin kan je daarmee de aantalsontwikkeling van soorten volgen.

Tijdstiptellingen zijn zoals de naam het al zegt tellingen met exact datum en tijdstip/duur. De tijdsduur kan je zelf bepalen (bijv. 15 minuten).

Hoe werk het

Nadat je jezelf hebt aangemeld wordt je gevraagd je tuin aan te maken, je kunt daar ook aangeven welke soortgroepen je standaard wil gaan tellen. Daarna ga je tellen, eigenlijk op de zelfde manier als we altijd al gewend waren. Je telt per week het maximaal aantal van elke soort en vult dat dan gedurende de week of aan het eind van de week in.

Op <https://www.tuintelling.nl/hoe-werkt-het> staat e.e.a. duidelijk uitgelegd.

Distelvlinder

Foto: Gerard Troost

Resultaten

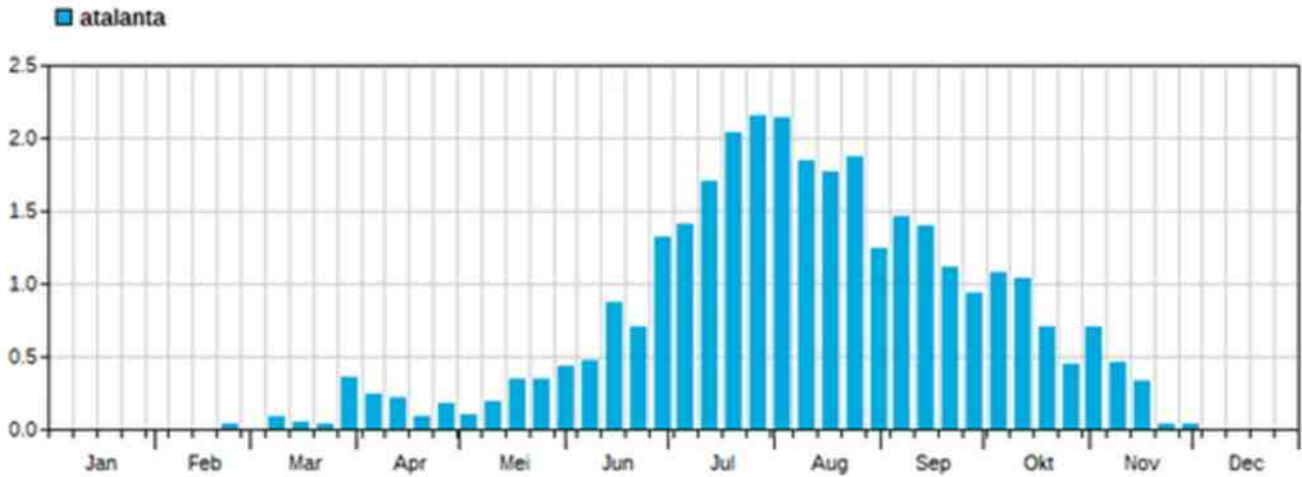
Anders dan we gewend waren hoef je nu niet meer te wachten tot het eind van het jaar om je resultaten te kunnen bekijken maar kan je zelf je kaartjes en grafieken maken via de website. Je kan bijvoorbeeld ook per jaar je eigen fenologie bekijken en het aantal weken dat je een soort hebt gezien. Zo had ik bijvoorbeeld de Dagpauwoog in 2015 maar in één week en in alle andere 4 jaren in minimaal 7 weken.

Het meest belangrijke van dit soort gestandaardiseerde tellingen is dat er ook wordt opgeslagen als je een soort niet gezien heb. Dus die 5 vlindersoorten die je in een week doorgeeft zijn belangrijk maar minstens zo belangrijk zijn die 35 soorten die je niet zag. Al die informatie kan gebruikt worden want alle tellingen komen ook automatisch bij de Vlinderstichting in de database en kunnen zo door hen gebruikt worden t.b.v. onderzoek en bescherming.

Kaart: Gemiddeld aantal *Atalanta's* per tuin in Nederland

Voorbeeld grafiek uit www.tuintelling.nl: gemiddeld aantal Atalanta's per tuin/week in Zeeland

Jaarrond Tuintelling

Alle tuinen in Nederland tezamen vormen een potentieel natuurgebied dat 5x groter is dan de Oostvaardersplassen. Toch is de natuur in tuinen relatief onbekend. Om beter zicht te krijgen op welke soorten in tuinen voorkomen, en hoe het met ze gaat, is er sinds 2015 de Jaarrond Tuintelling.

De Jaarrond Tuintelling is een initiatief van 7 organisaties (Vogelbescherming, Sovon, De Vlinderstichting, EIS, Floron, Ravon en de Zoogdierverseniging). Daarnaast werken wij samen met een flink aantal enthousiaste partners.

Bij de Jaarrond Tuintelling draait het om, zoals de naam al aangeeft, het jaarrond tellen in je tuin. Niet alleen vlinders en libellen, maar ook vogels, amfibieën, zoogdieren, insecten en planten. Iedereen kan hieraan bijdragen om beter zicht te krijgen op het leven in tuinen.

Maar de Jaarrond Tuintelling is meer dan tellen. Naast het tellen vind je er ook informatie over herkenning van soorten, het inrichten van een natuurvriendelijke tuin en kun je tuinervaringen en foto's delen met andere tellers op de eigen tijdlijn via www.tuintelling.nl

dagvlinders	eerste	laatste	aantal weken	2014	2015	2016	2017	2018
1 atalanta	2-6-2014	29-10-2018	82	21	19	14	14	14
2 bont zandoogje	24-3-2014	15-10-2018	94	24	20	15	16	19
3 boomblauwtje	31-3-2014	3-9-2018	77	22	20	10	11	14
4 bruin blauwtje	29-9-2014	2-7-2018	2	1	-	-	-	1
5 bruin zandoogje	30-6-2014	6-8-2018	14	1	2	4	3	4
6 citroenvlinder	20-4-2015	2-7-2018	8	-	1	1	3	3
7 dagpauwoog	3-3-2014	24-9-2018	35	8	1	10	7	9
8 distelvlinder	30-5-2016	1-8-2018	3	-	-	1	-	2
9 gehakelde aurelia	3-3-2014	24-9-2018	38	11	6	4	9	8
10 groot dikkopje	9-6-2014	2-7-2018	20	4	5	3	3	5
11 groot koolwitje	28-4-2014	3-9-2018	43	14	9	5	6	9
12 hooibeestje	10-8-2015	20-8-2018	5	-	1	2	-	2
13 icarusblauwtje	27-7-2015	1-8-2015	1	-	1	-	-	-
14 kleine vos	3-3-2014	22-4-2018	35	16	8	4	6	1
15 kleine vuurvlinder	30-6-2014	2-7-2018	4	1	-	1	-	2
16 klein gaderd witje	24-3-2014	3-9-2018	48	12	5	9	9	13
17 klein koolwitje	24-3-2014	15-10-2018	101	24	25	24	8	20
18 landkaartje	2-7-2018	2-7-2018	1	-	-	-	-	1
19 oranjepipje	21-4-2014	16-4-2018	4	1	2	-	-	1

Heel veel Bruinrode heidelibellen over de dijk, een event en bespiegelingen daarover

Rienk Geene, tekst en video's, de foto's zijn videostills, de video's zijn te zien op <https://www.vlinlibzeeland.nl/libellentrek-2018-the-movies/>

Op maandag 17-09-2018 om 17:07, toen ik net aan de voorbereiding van het eten was begonnen, kwam er een berichtje op de Whatsapp-groep voor 'vogelend Walcheren' van Jaco Walhout: "ongelooflijke trek van heidelibellen (100 of meer per minuut) Veersedam, geen strandplevieren meer". Onmiddellijk liet ik alles uit mijn handen vallen en belde mijn grote broer Peter Geene, hij was in gesprek! Meteen ben ik in de auto gesprongen en naar Vrouwenpolder gescheurd; Peter had geluk dat ik een oude Parrot handsfree-kit in de auto heb, want nog voor ik Middelburg uit was nam hij wel op, en hij was er eerder dan ik. Hij was druk in de weer met zijn net, daardoor konden we gelukkig zien dat het *Sympetrum striolatum* betrof. Peter ving nog een aantal exemplaren en ook die behoorden tot de soort *S. striolatum*. We hebben toen enige tijd naar de stroom staan staren en hebben een poging gewaagd het aantal te tellen. Hierbij stond ik boven aan de trap en keek over de trap naar beneden en probeerde de passerende libellen te tellen, ca. 140 per minuut, Peter kwam op 200. De stroom vloog toen voornamelijk aan de binnenzijde van de Veersegatdam, aan de rand van het talud. Bovenop over het pad, achter mijn rug dus, vlogen er weinig, halverwege de trap was het aantal ook al veel geringer. De stroom vloog laag boven de vegetatie, tot ca. 2 meter hoog (het leeuwendeel van de libellen vloog onder ooghoogte). Na enige tijd is Peter naar Breezand gelopen en ik bleef bij de Lekkerbek, ik liep op en neer naar mijn auto om mijn telefoon te pakken en zag dat er op de parkeerplaats vrijwel geen libellen vlogen. We hadden tussen 18:07 en 18:10 weer telefonisch contact en Peter kon melden dat de stroom bij Breezand sterk uitwaaierde, daarna zag hij ze over de bomen verdwijnen in westelijke richting. Terwijl ik hem aan de lijn had kon ik melden dat de intensiteit van de stroom was toegenomen, ik liep al bellende de trap af en zag dat ook lager op het talud heel veel libellen vlogen, ik was er nu zeker van, de stroom was veel meer geworden. Vervolgens hing ik op en ging mijn belofte dat ik toch nog zou koken, gestand doen. Mijn auto stond helemaal aan de uiterste overzijde van de parkeerplaats en tot aan mijn auto was er één dikke stroom aan libellen. Inmiddels had ik ook Jan Goedbloed gebeld en die ging kijken of er bij Dishoek ook trek was. Hij zag er om 19:30 slechts 7 vliegen in 10 minuten. Om 18:53 melde Pim Wolf dat de stroom libellen ook Westkapelle had bereikt, terwijl ik inmiddels aan de patat zat; lang leve

Bruinrode heidelibbel paringswiel Foto: Henny Waanders

de carkit!, want vrouw en dochter verzochten al onderweg om patat vanwege "grote honger". Om 19:16 zag ik er één in mijn tuin. Peter kon rond 20:00 melden dat de stroom om ca. 19:30 was opgehouden, hij was inmiddels naar de andere zijde van de Veersegatdam gegaan en is ook nog bij de aanzet van Oosterscheldekering gaan kijken, daar (na 19:30) geen stroom libellen.

Jaco 10000x dank, tot zo ver de beschrijving van het event.

Nu is het zo dat ik een dergelijk event als kind al eens eerder zag en wel op exact die zelfde plek, ik was net bij de NJN en ik vermoed dat het mijn tweede zomer bij die club was, het zal dus hoogstwaarschijnlijk 1976 zijn geweest. Net had ik geleerd dat alle levende have namen heeft, door Linneaus in 1735, ingedeeld in een handig systeem met een voor- en een achternaam, zoals *Lipura maritima* en *Sympetrum striolatum*.

Tevens had ik van mijn grote broer geleerd dat er verschillende libellen waren, rode en blauwe en gele, ook die hadden die mooie Latijnse namen. Wat ik mij herinner van toen, is dat de dieren veel lager over het fietspad vlogen, ik was bang dat ik er op zou trappen. Het kan heel goed zijn dat dit door de tegenwoordig aanwezige vegetatie komt. In 1976 namelijk hield Rijkswaterstaat de dam nog netjes schoon; alle op-

gewaaide zand werd verwijderd. Ook herinner ik mij dat er libellen tussen zaten met grote oranje/gele vlekken op de vleugel: *Sympetrum flaveolum*. Tevens herinner ik me dat er ook andere libellen tussen zaten, maar dit zouden dieren met minder of kleinere vlekken geweest kunnen zijn. In 1976 was ik twaalf en die mooie Latijnse namen kende ik nog niet allemaal, ook kende ik de verschillende soorten libellen nog niet goed, ik weet dus niet zeker of de stroom libellen niet uit meer dan één soort bestond, wat voor zover ik mij herinner wel de conclusie van andere NJN-ers was. In 1995 schreef Weia Reijnboud een artikel "Striotrek?" in het Contactblad Nederlandse Libellen Onderzoekers. Zij vertelde hierin over de trek van strio, daar waar de duinen bij Vlissingen overgaan in de Nolledijk en allemaal met die mooie Latijnse naam. Tevens vermeldde zij dat ze ook al eens in 1985 had waargenomen dat er plotseling heel veel strio's op het fietspad zaten. Weia viel het ook op dat er veel meer mannetjes dan vrouwtjes waren, wel 20 keer meer. Dit laatste was naar mijn stellige overtuiging niet het geval op de Veerse gatdam, hoewel de lichtomstandigheden niet goed genoeg waren om dit goed te zien. Ik heb het gepoogd maar kon het onvoldoende zien, het was eigenlijk niet goed te doen om naar de afzonderlijke dieren te kijken, het was één dikke stroom.

Trek van de Bruinrode heidelibel op de Veerse dam.
Foto: Rienk Geene

Bruinrode heidelibel man Foto: Henny Waanders

Dan over het woord libellentrek, Weia vraagt zich af in het artikel "Striotrek?" of een dergelijk fenomeen bestaat. Allereerst even over trek, de Monarchvlinders in Noord-Amerika trekken, ook vogels trekken, ieder jaar weer van noord naar zuid en "verromme" naar noord. Bij vogels is veel onderzoek gedaan naar die trek, van waar naar waar? Tevens is bekend dat vogels iets als trekdrang kennen, op een bepaald moment worden de vogels onrustig en willen steeds één bepaalde kant op. Gevangen (wilde) vogels vliegen dan vaak aanhoudend tegen één kant van hun vliegkooi aan en willen DIE kant op. Dergelijke trekpatronen zijn vooral bekend van vogels, deze worden geregeld door een bioritme, vrijwel alle dieren hebben een interne klok, die hun bioritme bepaald; zelfs watervlooien, bij o.a. *Daphnia magna* is dit veelvuldig bestudeerd. Bioritmes bij vogels worden beïnvloed door hormonen (bij planten trouwens ook), zoals "met

de kippen op stok gaan": lekker/goed vroeg naar bed gaan dus (kent niet iedereen die uitdrukking?) Het is goed voor je bioritme!! Nu is het de vraag of libellen ook trekken in die zin. Trekgedrag vereist een doel, ergens heen gaan en het liefst ook weer terug, de Monarchvlinder doet dat.

Libellen zwerven, dat is zeker, om nieuw leefgebied te koloniseren, evolutionair gezien heel verstandig. Sommige soorten ontlenen zelfs hun Nederlandse naam daar aan, zoals *Sympetrum fonscolombii* of *Pantala flavescens* (nou vooruit dan: de Zwervende heidelibel en de Wereldstruiner). Oké oké die laatste heet Wereldzwerfer. Tijdens de stemming over de Nederlandse namen heb ik natuurlijk voor Wereldstruiner gestemd, net als alle aanwezige Belgen, maar wij waren in de minderheid. Zwerven dus, zelf denk ik dat zwermen en zwerven bij libellen aan de orde is, maar is er ook drang? Het antwoord is ja, denk ik. Van lang geleden herinner ik me een voordracht, helaas weet ik niet meer van wie. Deze persoon deed een onderzoek waarbij hele grote kooien werden gebruikt met daarin onder andere *Sympetrum* soorten, het doel van het onderzoek weet ik niet meer, maar wat hij in de zijlijn had opgemerkt wel. Het viel hem op dat de libellen (*Sympetrum*) soms herhaaldelijk en langdurig tegen één kant van de vliegkooi aan bleven vliegen. Daarbij viel het op dat aan de ene kant van de kooi meer mannetjes en aan de andere kant meer vrouwtjes tegen het gaas vlogen. Deze persoon had zelfs een evolutionaire verklaring bedacht: vrouwtjes willen naar noord, omdat dat daar meer nieuw (leeg) leefgebied te vinden is en mannetjes hebben er voordeel bij om naar het zuiden te willen omdat daar meer vrouwtjes zijn, ik vermoed wel dat hij er bij vertelde dat dit maar gespeculeer is.

Nu terug naar ons fenomeen aan de Veersedatdam: vliegen de strio's doelbewust ergens heen? Waar gaan ze naar toe? En waar komen ze vandaan? Dat is wat mij betreft onduidelijk, het kan best zijn dat *Sympetrum striolatum* zwerfdrang heeft, zoals ook opgemerkt in die kooien. Zwerfdrang kan ontstaan in een bepaalde tijd van het jaar, of zoals bij sprinkhanen, door te veel interacties met soortgenoten (het is te druk hier) of door een parasiet. Bij sommige sprinkhanen is er ook sprake van een fysiologische verandering; de trekkende dieren van een soort zien er dus daadwerkelijk anders uit dan de exemplaren van de zelfde soort, die niet trekken. Dit laatste is in

Trek van de Bruinrode heidelibbel op de Veerse dam. Foto: Rienk Geene.

ieder geval niet aan de orde bij libellen. Bij vissen kan het nog extremer, er zijn soorten waarbij geslachtsverandering optreedt, als gevolg van te veel interacties met de zelfde sexe.

Snel weer terug naar 17-09-2018, gelukkig is mij ter ore gekomen dat nog minimaal één ander grote aantal libellen heeft waargenomen en wel Sjaak van Loo. Hij zag uitzonderlijk veel libellen in Vlissingen bij de boot naar Breskens en rond 15:00 al! Sjaak van Loo, dank voor het melden. Later kon hij nog vertellen dat ze ook bij Breskens in grote aantallen vlogen, tevens vertelde hij dat ze ook achter de boot aan vlogen. Het was op die dag zuidoosten wind, de dieren op de Veerse gatdam vlogen met wat rugwind westwaarts. Weida beschrijft dat de dieren zuidoostwaarts vliegen. Dat is logisch, die volgen de kust bij de Nolledijk. Vermoedelijk zagen wij stuwing (alweer net als bij vogels), indien libellen gaan zwerven en er is zuiden wind kan het heel goed zijn dat de dieren door die luchtstroming over de Veerse gatdam gevoerd worden. Daar als door een flessenhals op elkaar gepropt worden en dat wordt dan zo'n dikke stroom libellen. Dat zegt niets over waar ze vandaan komen, er waren er kennelijk ergens veel (te veel?) en die gingen aan de wandel, "going walkabout". Zelf neem ik wel aan dat zwerfdrang bestaat bij libellen, dat lijkt me evolutionair verstandig, maar gaan ze ergens specifiek naar toe? Dat ze ergens heen moeten gaan lijkt me antropomorphistisch gedacht. In Noord-Amerika is libellen-trek evenwel gedocumenteerd, maar of dit trek is in de zin zoals dat bij vogels het geval is, weet ik niet. Zelf was ik in de gelukkige omstandigheid om in Canada (in het zuiden en in het midden) in gebied te belanden (in juli) met uitzonderlijk hoge aantallen van een mij onbekende grote soort (vermoedelijk een *Aeshna*), zo iets als een Paardenbijter. In Zeeland zien we in de nazomer sowieso soms grote groepen *Aeshna mixta* (da's toch mooier dan Paardenbijter, zeg nou zelf) in de luwte van een bos of ergens op een weijtje. In Zeeland komen in het najaar van

meerdere soorten grote aantallen uit het oosten naar ons toe, trekken die hierheen? Willen ze naar Zoutelande? Of zwerven deze dieren wat rond en worden door de wind gedreven en scholen dan samen op de Zeeuwse eilanden. Ik stel mij voor dat op bepaalde momenten accumulatie en stuwing een logisch gevolg zijn van de geografie van Zeeland.

Tevens heb ik me de volgende dag op 18-09-2018 afgevraagd, waar zijn ze?, dus ben ik gaan kijken; aan de noordkant van Walcheren tussen Westkapelle en Breezand waren hier en daar groepjes van 10 à 25 te vinden, twee mensen hadden het over honderd, Ben Aken meldt via Facebook uitzonderlijk grote aantallen in Oranjezon en Niek Haak zag ook hier en daar kleine groepjes (Niek, goed dat je ze invoerde). Een deel is dus gewoon gebleven, het is de vraag welk deel van de strio's op Walcheren is gebleven. Maar ook is het duidelijk dat de stroom om 15:00 bij Vlissingen vloog. We weten niet of er over de Veerse gatdam toen ook al vlogen. De meeste libellen, net als de meeste vogels schuwen grote open watervlakten met veel wind, ook evolutionair gezien verstandig. In Canada had ik de mazzel een gebied te doorkruisen (bij de Assiniboine-river 50 x 100 km schat ik) met enorme aantallen grote libellen, toen ik daarover communiceerde via Facebook met een libellenkenner uit Minnesota (aangrenzend USA) reageerde zij: "Ah you have seen the build-up". Daar komt dat vaker voor, wist deze dame te vertellen, hoewel het de laatste decaden minder wordt. Daar gaan ze na de build-up "swarming", zwermen dus. In grote stromen naar elders, het zuiden in dit geval. Dat lijkt wat mij betreft op wat wij hier waarnemen. Voor doelgericht (en daar is zelfs een antropocentrisch woord voor: teleologisch) trekken zie ik eigenlijk geen enkel bewijs. Dientengevolge houdt ik het voorlopig op zwerfgedrag bij libellen, maar ik wordt graag van het tegendeel overtuigd. Het is een hypothese die wat mij betreft gefalsificeerd mag worden.

Ode aan het eerste Zeeuwse Staartblauwtje

Tom Kompier

Ooit was ik een fanatieke soortenjager. Vogels, dat was mijn ding. Tot ik langere tijd in Japan woonde. Goede soorten hoor, daar niet van, maar als je dan de bergen ingaat, dan zie je toch meestal dezelfde soorten en ook niet zoveel verschillende. Want Japan, dat is een eilandenrijk. Maar het heeft wel 200 soorten libellen en ik raakte daaraan verslingerd. Zo is het gekomen dat ik minder naar vogels en meer naar insecten ging kijken. Ik zie ook nog steeds graag zeldzame soorten, maar omdat ik beroepsmatig nogal intensief met het klimaat en onze voetafdruk bezig ben heb ik geen auto meer. Dan helpt het als je dat gejaag een beetje kunt relativiseren. En op de fiets kan veel.

Staatblauwtje

Foto: Tom Kompier

2018, het zal niemand ontgaan zijn, was best een apart jaar, zowel wat het klimaat betreft, als wat leuke insecten betreft. Al sloeg uiteindelijk de droogte hard toe natuurlijk. Ik miste nog een paar soorten libellen in Nederland, waaronder de Zuidelijke heidelibel. Niet iets om van wakker te liggen, maar als er dan ineens een heleboel bij elkaar zitten en je ook een dagje fietsen wilt, dan is dat een prima combinatie. Begin augustus zaten er bij Heikant in de Wilde Landen tientallen Zuidelijke heidelibellen bij elkaar. Dus de fiets in de trein in Den Haag en er weer uit in Vlissingen. Natuurlijk kun je ook helemaal naar Vlissingen fietsen, maar dat wordt dan wel een pittig dagje. En de trein rijdt op windenergie, dus niks om van wakker te liggen. In Vlissingen eerst de verkeerde kant uit gefietst en daardoor het veer gemist, maar uiteindelijk stond ik op Zeeuws-Vlaamse grond. Dan is het nog een kolere eind naar Heikant, al leerde ik onderweg veel over de opmars van de geallieerden in 1944. Gelukkig zag ik best veel vlinders. In de Paulinapolder bij Biervliet kwam ik langs een enorm klaverveld met ook enorm veel Groot koolwitjes. Ik schatte 1000, maar vulde 800 in via de iObs app. Leverde nog steeds een reactie van een wakkere respondent: of ik misschien een

Staatblauwtje

Foto: Tom Kompier

tikfoutje had gemaakt? Nee, gewoon heul veel witjes. En door ging het, tot ik halverwege de middag in Heikant was. Wat een leuke plek, die Wilde Landen! Het duurde niet lang of ik vond 'verkeerde' heidelibellen, maar toch ook al snel keiharde Zuidelijke. Fiets-tocht succesvol. En ook veel vlinders. Bont, Bruin en Oranje zandoogjes, Zwartsprietdikkopje, Kleine vuurvlinder, Bruin, Boom- en Icarusblauwtjes, Groot kool, Klein kool en Klein geaderd witje, Gehakkeld aurelia, Atalanta. En ook veel Zwervende pantserjuffers. Need I say more? Ja, toch wel. Want op de weg terug naar de fiets viel mij een klein blauwtje op dat een best brede zwarte zoom aan de vleugels had. Huh, Heideblauwtje? Even beter kijken. Heideblauwtjes vallen soms erg klein uit. Maar nee, een heel mooi puntgaaf Staatblauwtje! Klein uitgevallen, okay, maar waanzinnig leuk natuurlijk. En al helemaal toen ik er achter kwam dat er helemaal geen Zeeuwse waarnemingen zijn. Ook in België zitten ze niet om de hoek. En daarom schrijf ik dus dit stukje: een ode aan het eerste Zeeuwse Staatblauwtje. Dat er maar veel mogen volgen.

Staatblauwtje

Foto: Hannie Joziassse

Mededeling

In het decembernummer van het Zeeuws Tijdschrift zal een artikel staan over de Zeeuwse Zes.

Natneus, boerenverdriet, hypocriet. Insectennamen uit de zeventiende eeuw

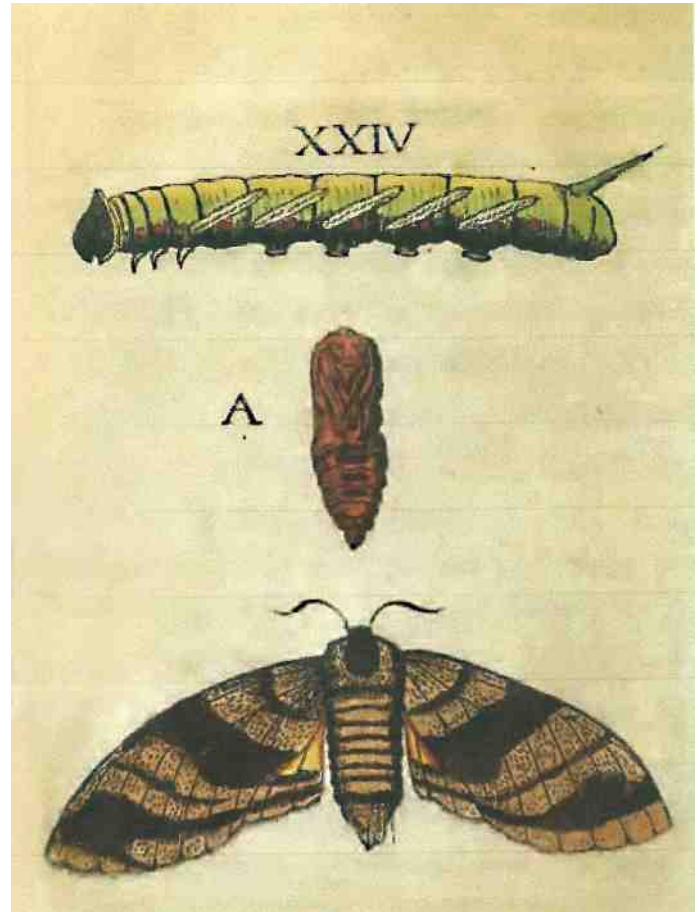
Door Hans Beelen en Nicoline van der Sijs

Bijna vierhonderd jaar geleden kregen veel insecten voor het eerst een Nederlandse naam van de entomoloog Johannes Goedaert. Zijn vondsten laten mooi zien hoe er destijds werd aangekeken tegen al die beestjes, hun eigenschappen en hun herkomst.

Hoe noem je een rups die telkens zijn kop in het water steekt en vervolgens zijn voorlijf omhoog brengt om het genomen slokje naar beneden te laten zakken? In 1635 koos de toen nog maar 18-jarige insectenkundige en kunstschilder Johannes Goedaert (1617-1668) voor *dronckardt*: "Ick heb hem den Dronckaerd ghe-naempt om dat hy seer tot het drincken genegen was." Goedaert, die ruim vierhonderd jaar geleden in Middelburg werd geboren, was de eerste die de metamorfose van insecten beschreef: de gedaantewisseling die ze doormaken van larve via pop tot volwassen dier. Daarvoor kweekte hij veel larven, maden en rupsen op. De vraag hoe insecten ontstaan en opgroeien, was in de zeventiende eeuw een nog niet opgelost mysterie dat vele geleerden bezighield. Goedaert beschreef in zijn driedelige levenswerk *Metamorphosis naturalis, ofte Historische Beschryvinghe vanden Oirspronk, aerd, eygenschap-pen ende vreemde veranderinghen der wormen, rupsen, maeden, vliegen, witjens, byen, motten ende dierghelijcke dierkens meer* (1660-1669) op basis van eigen waarnemingen zo'n 150 insectensoorten in woord en beeld. Verreweg de meeste insecten die Goedaert behandelde, hadden nog geen naam. Hij rekende het tot zijn wetenschappelijke taak daar verandering in aan te brengen.

Molenaar

Net als tegenwoordig was het in de zeventiende eeuw gebruikelijk om nieuwe insectennamen te baseren op een opvallend uiterlijk kenmerk. Ook Goedaert hield zich aan deze naamgevingsconventie, en dat leidde tot vaak schilderachtige insectenbenamingen, zoals ook blijkt uit het kader op blz. 10. Goedaerts taalkundige vondsten verschillen van de moderne Nederlandse namen, en dat maakt zijn werk ook taalkundig interessant. De meikever bijvoorbeeld heet bij Goedaert *molenaar*. Goedaert vertelt dat dit in zijn omgeving de gebruikelijke benaming was, en dat zal zeker kloppen, want in het Zeeuwse dialect wordt een meikever nog steeds *meulenaar* genoemd. De woordverklaring die Goedaert erbij verstrekt, is bepaald origineel. Volgens hem zijn de molenaars zo gaan heten "om datse de toppen vande jonge scheuten ende uytterste bladeren der perse-boomen, abrykosen, keersen, willige-boomen, pruymen, popelieren ende haeselaer geern eten, ende die weten te vermalen ende te verbrijzelen." Hij ziet dus een etymo-

De 'pijsteert', zoals Johannes Goedaert (1617-1668) hem noemde.

logisch verband met de malende kaken. Moderne etymologische woordenboeken verklaren de naam uit het feit dat een meikever er door zijn donzige beharing uitziet alsof er een laagje wit meel op zijn dekschilden zit. Voor beide verklaringen valt zeker iets te zeggen.

Wolf

De larve van de meikever werd volgens Goedaert in zijn tijd door de boeren *kooren-worm* genoemd "om dat hy inde kooren-landen groote schaede doet". Zo ook weten we dankzij Goedaert dat de rups van een fraai paarsgestreept vlindertje in de zeventiende eeuw al "van ouds her" bekend was als *wolf*, dit omdat het diertje de bloesem van de fruitbomen opat en daardoor aan de landbouw grote schade berokkende. Tegenwoordig kennen we dit vlindertje alleen onder de door Linnaeus in 1758 toegekende wetenschappelijke naam *Lythria purpuraria*.

Zo krijgen we dankzij Goedaert een indruk van de insectenbenamingen en etymologische verhalen die in de zeventiende eeuw in omloop waren. Maar bij hem komen ook namen voor die nog steeds springlevend zijn: "Deze kleine diertjes zijn zelfs de kinderen bekend, die noemende in Holland, en Zeeland, en elders onze-Lieven-Heerens-beestjes, on-getwijffelt, om hare frayheid, ende nettigheid." Goedaerts vermelding van de "onze-Lieven-Heerens-beestjes" in Holland en Zeeland, en de "onze-Lieve-Vrouwens-beestjes" in Vlaanderen, en Brabant is de oudste vindplaats van deze woorden in onze taal.

Dronckaert (Rietvink)

Foto: Henny Waanders

Karakter

De insectenwereld was in Goedaerts ogen een spiegel van deugden en ondeugden die God de mens ter lering voorhoudt. Veel namen hebben betrekking op vermeende karaktereigenschappen, bijvoorbeeld *al-te-traag*, *bedrieger*, *luyaard* en *hypocrijt*; die laatste naam licht Goedaert zó toe: "alsmen hem eens aenraeckt, so rolt hy in malkanderen, ende blijft een tijdt langh gansch stil liggen, als of hy doot waer". En de *natneus* heet zo "om dat hy so tot den dranck gheneghen was".

Goedaert schrijft dat de *gortworm* "haeren oirspronck uyt ghemaelen gort" heeft, en hij is ervan overtuigd dat de *kemps-haens made* is "gesproten uyt een doot ende bedorven kemp-haen". Hoewel hij op basis van eigen waarnemingen de gedaanteverwisseling van de insecten van het eitje tot het volwassen dier beschreef, blijkt uit deze door hem toegekende namen dat Goedaert nog een aanhanger was van de leer der 'generatio spontanea', het aloude idee van Aristoteles dat insecten 'vanzelf' ontstaan uit dode materie.

Goedaert had kennelijk niet altijd talige inspiratie, want soms koos hij een wat minder sprekende naam, die de minimale verdienste had dat hij verschilde van andere namen. Zo komt hij op de rupsnaam *onderscheider* ("Om onderscheid te maken; geve ik deze Rups den naam van *Onder-scheider*").

Vervaarlijke (Geelschouderspanner)

Foto: Henny Waanders

Schilderachtige insectennamen

De tientallen schilderachtige insectennamen die Goedaert heeft bedacht, kunnen in groepen worden ingedeeld (tussen haakjes de huidige benaming, voor zover bekend, met dank aan Goedaert-kenner Kees Beart en Naturalis).

* **de voeding**, bijvoorbeeld *gulsigaert* (kleine vos), *meug-al* ("want zy mag [= lust] het al, wat gy haar geeft"; onbekende soort), *versche-salaad-eter* (rups van de gamma-uil), *peer-eter* (fruitmot of appelbladroller), *taback-eter* (gamma-uil).

* **de schade die de dieren toebrengen**: *bond-werkkers-verdriet* (bond is 'bont'; spekkever), *ver-slinder* (een soort loopkever), *boeren-verdriet* (zevenstippelig lieveheersbeestje).

* **het uiterlijk of gedrag**: *los-poot* (gele tijger), *slaep-aert* (levertlek), *al-vliegend-etende* (gamma-uil), *blaeuw-kop* (krakeling), *huid-vernieuwendende* (huismoeder (?)), *uit-strekker* (vliervlinder), *vroeg-op* (*pristiphora appendiculata*, een soort bladwesp), *lijmaert* (rozemarijngoudhaantje), *schoonen-looper* (*bastaardsatijnvlinder*), *tabaks-rolletje* (onbekend), *uitstrekker met den rooden kop* (grote winter-vlinder), *wandelaar na den eten* (sneeuw-beer).

* **de biotoop of vermeende plaats van ontstaan**: *gort-worm* (onbekend), *zand-rups* (*sintjacobs-vlinder*), *kemps-haens made* (blauwe bromvlieg), *dy-been-worm* (een soort duizendpoot), *pisworm* (een soort sluipvlieg), *eiken-boor-worm* (een soort boktor).

* **het karakter**: *droevaert* (klein koolwitje), *onvert-zaagde* (een keverlarve), *hypocrijt* (witte tijger), *al-te-traag* (onbekend), *bedrieger* (meidoornbladroller), *luyaard* (glasvlinder), *traag-aard* (onbekend), *kuische* (een soort zweefvlieg, wellicht de *snorzweefvlieg*), *schrikachtige* (agaatvlinder), *vervaarlijke* (geelschouderspanner), *voor-vegter* (zilverstreep), *zorg-drager* (hoekstipvlinder), *vuylen leuyaerdt* (huisvlieg).

Pijlstaart

De meeste van Goedaerts speelse woordvondsten zijn, sinds Linnaeus' naamgeving is ingevoerd, in de vergetelheid geraakt, maar minstens twee zijn er in omloop gebleven, zij het via omwegen. Ten eerste is de insectenbenaming *pijlstaart*. Deze is in het werk van latere entomologen als Steven Blankaart (1688), Jan Christiaan Sepp (1762) en Maarten Houttuyn (1767) overgenomen. Sepp herleidt het woord tot de driehoeksvorm van de rustende vleugels van de vlinder, en niet, zoals de bedenker Goedaert, tot de vervaarlijke stekel op de staart van de rups. Bovendien paste Sepp de benaming toe op een hele familie van

Schoonen-loper (Bastaardsatijnvlinder)
Foto: Henny Waanders

vlinders en niet op een enkele soort. Hetzelfde deed Houttuyn in zijn Nederlandse vertaling van Linnaeus' *Systema naturae*. Hierin koos hij *pijlstaart* voor de vlinderfamilie die Linnaeus in het Latijn Sphingidae ('sfinxachtigen') had genoemd, omdat de rups soms zijn bovenlichaam verheft en er dan uitziet als een sfinx. Tot op de dag van vandaag heet deze vlinderfamilie (1460 soorten wereldwijd, waarvan er 18 in Nederland voorkomen) in het Nederlands *pijlstaart*. De ene vlindersoort die Goedaert *pijlsteert* had genoemd, staat tegenwoordig bekend als *pauwoogpijlstaart*.

De Moerputten, een vlinderrijk feest

Angelique Belfroid

Zaterdag 30 juni zijn we op excursie geweest naar de Moerputten in Noord-Brabant, onder leiding van IVN gids Henk Vennix. Er waren wat afmeldingen en verschillende mensen waren al op vakantie, maar toch waren we uiteindelijk nog met 6 mensen van de werkgroep. Het weer was erg warm, zonnig en 30 graden, maar ondanks dat hebben we erg genoten. Wat een fantastisch vlinderrijk gebied.

Het begon al op het idyllische slingerende knuppelpadje omzoomd met Grote waterrepe en andere witte schermbloemen. Deze trokken tientallen Landkaartjes, witjes en ook nog flink wat Citroenvlinders. Er vlogen zowel mannetjes als vrouwtjes Citroenvlinder, die wat fletser zijn, en ik realiseerde me dat ik die vrouwtjes eigenlijk maar zelden zag. Maar de grootste aandachttrekkers waren hier toch wel de Landkaartjes, wat een feest om er zoveel bij elkaar te zien.

Het knuppelpad eindigde bij een weilje dat net gemaaid was, maar waarin over de hele breedte een strook van 5-10 meter ongemoeid was gelaten. Ook een paar andere weiltes waren op die manier gemaaid. Volgens onze gids zou dit pas in september worden gemaaid. Over het maai-beheer wordt hier goed nagedacht en uitgevoerd, dat is duidelijk. En niet zonder gevolgen, er vlogen tientallen Bruine

Drinker

Een ander lot was Goedaerts rupsennaam *dronckaerdt* beschoren. Sepp en Houttuyn noemen het insect *rietvink*, omdat deze nachtvlinder zich bij voorkeur in rietland ophoudt, en deze benaming is in het Nederlands de gebruikelijke geworden. Maar in 1758 had Linnaeus het diertje met een olijke knipoo en onder verwijzing naar Goedaert getooid met de wetenschappelijke naam *Potatoria* ('drinkerachtige'). Vermoedelijk via Linnaeus is het beestje in het Engels bekend geworden als de *drinker moth* dan wel de *drinker caterpillar*. En ook in het Nederlands heet de rups nog steeds *drinker*.

[noot:]

De Stichting Vrijwilligersnetwerk Nederlandse Taal o.l.v. Nicoline van der Sijs en Hans Beelen heeft in 2017 op de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren een digitale editie uitgebracht van Goedaerts complete *Metamorphosis naturalis*, samen met andere entomologische werken van Steven Blankaart, Jan Swammerdam en Maria Sibylla Merian. Zie www.dbnl.org.

Bovenstaand artikel is met toestemming van Nicoline van der Sijs overgenomen uit het tijdschrift "Onze taal 2014 7/8". Hiervoor hartelijk dank.

Ook dank aan Henny Lobbezoo voor het opmerkelijk maken op bovenstaand artikel.

Pimpernelblauwtje op Grote pimpernel
Foto: Niek Oele

zandoogjes. Sowieso kwamen we in het hele gebied overal vele Bruine zandoogjes tegen. Een weijtje was helemaal niet gemaaid, en hier stond links en rechts wat Grote pimpernel te bloeien. Op sommige van die bloemhoofdjes zat het Pimpernelblauwtje, maar de vlinder zat ook wel op distel om te foerageren of gewoon op een grashalm. Het gebied was afgeschermd met een draad om te voorkomen dat rücksichtsloze fotografen het kleine terreintje in zouden lopen en daarbij het biotoop van deze vlinder en van zijn waardmier zou vertrappen. Dat laatste behoeft misschien wat extra uitleg:

De eitjes worden door het Pimpernelblauwtje afgezet op de bloemhoofdjes van Grote Pimpernel (*Sanguisorba officinalis*). De rups van het Pimpernelblauwtje leeft ruim twee weken van het bloemhoofdje.

Landkaartje

Foto: Niek Oele

Waargenomen soorten:

Zwartsrietdikkopje	Atalanta
Groot dikkopje	Dagpauwoog
Groot koolwitje	Gehakkelde aurelia
Klein koolwitje	Landkaartje
Klein geaderd witje	Keizersmantel
Citroenvlinder	Bruin zandoogje
Kleine vuurvlinder	Bont zandoogje
Boomblauwtje	Bloedrode heidelibel
Pimpernelblauwtje	Grote roodoogjuffer

Daarna verlaat de rups de waardplant om op de bodem opgepikt te worden door de Moerassteekmier. Deze mieren melken de rupsen en brengen ze vervolgens naar hun nest. In het mierennest leven de rupsen van mierenlarven. De nesten van de Moerassteekmier zijn erg klein en meestal is er maar één rups per nest. Vaak eet deze rups het volledige mierenbroed op waarna de mieren het lege nest verlaten. De rups overleeft dan een tijd zonder voedsel en wacht tot een nieuwe mierenkolonie het nest bevolkt.

Biotoop van het Pimpernelblauwtje
Foto: Angelique Belfroid

De verpopping vindt plaats in het nest. De vlinders verschijnen vroeg in de ochtend, wanneer de mieren nog rusten, en proberen dan zo snel mogelijk het mierennest te verlaten. Buiten het nest pompen ze dan hun vleugels op.

Vanwege de kwetsbaarheid van deze soort wordt afgeraden om de locaties te betreden. Ondanks de draad was het echter niet lastig foto's te maken, de vlinders zijn niet schuw en zitten net zo vaak ver weg als dichtbij. Na nog een paar van dit soort weijtjes kwamen we op een dijk geflankeerd met eiken. Hier zouden Eikenpages vliegen, maar waarschijnlijk was het al te warm en zaten ze hoog in de boomtoppen. We hebben ze in ieder geval niet gezien. Wel zagen we een Keizersmantel die drie keer langs kwam vliegen langs dezelfde route. Stil zitten was er echter niet bij. Al verder wandelend pikten we nog een paar Bloedrode heidelibellen mee. Uiteindelijk kwamen we bij een monumentale voormalige spoorbrug van 580 meter lengte die loopt dwars over de centrale waterplas in de Moerputten. Het oorspronkelijk spoor is in 2011 veranderd in een pad voor wandelaars, en op die manier loop je hoog boven de centrale waterplas vol met waterlelies, een schitterend gezicht. Daarmee waren we weer zo goed als aan het begin van onze route.

Zwaan kleef aan

Jan Goedbloed

Inmiddels beginnen we al een beetje te wennen aan het verschijnsel 'opwarming van het klimaat', en dan vooral aan het feit dat een aantal zuidelijke insectensoorten zich langzaam in noordelijke richting uitbreidt. Voorbeelden zijn de dagvlinders Kaasjeskruidkoppje *Carcharodus alceae* en Staartblauwtje *Cupido argiades*, de libellen Gaffelwaterjuffer *Coenagrion scitulum*, Zwervende heidelibel *Sympetrum fonscolombii*, Zuidelijke oeverlibel *Orthetrum brunneum* en Vuurlibel *Crocothemis erythraea*, en de nachtvlinders Vaal kokerbeertje *Eilema caniola*, Prachtpurperuiltje *Eublemma purpurina* en Gepluimde snuituil *Pechipogo plumigeralis*.

Deze laatste soort komt voor van Noordwest-Afrika via het Iberisch schiereiland tot de Balkan, Zuid-Rusland en het gebied rond de Zwarte Zee, naar het Oosten tot Afganistan en Centraal-Azië. De noordgrens van het areaal loopt nu dwars door Duitsland en Nederland.

Crytea erythraea man

Foto: Jan Goedbloed

De vlinder werd voor het eerst in Nederland op 29 september 2006 in Waterlandkerkje op licht gevangen door Izaak Vermeulen (en in België eveneens in 2006, op 27 juli in West-Vlaanderen). En daarna ging het snel: 2008 (1x), 2009 (1), 2010 (5), 2011 (6), 2012 (13), 2013 (29), 2014 (74), enz. In eerste instantie werd de vlinder alleen in Zeeland gevangen, daarna achtereenvolgens ook in Zuid-Holland (2013), Noord-Holland (2013), Limburg (2014), Noord-Brabant (2014) en inmiddels ook al in Utrecht (2018) en Gelderland (2018).

De vlinders vliegen in juli-oktober in één generatie, en komen op licht. De rupsen kunnen in augustus-juni gevonden worden op diverse houtige planten, waaronder brem, roos en vooral klimop. De soort overwintert als rups en verpopt zich in de strooisellaag.

Als bekend mag verondersteld worden dat organismen niet op zich zelf staan, maar allerlei soorten rela-

Gepluimde snuituil

Foto: Jan Goedbloed

ties hebben met hun omgeving, met daarin allerlei andere soorten organismen. Zo worden nachtvlinders bejaagd en opgegeten door o.a. vogels en vleermuizen, de rupsen eten over het algemeen planten, en zijn daarbij soms soortspecifiek. Rupsen worden ook gegeten, en vaak ook geparasiteerd, meest door sluipvliegen en sluipwespen.

Van soorten die hier op eigen kracht komen, kunnen we verwachten dat ze gevolgd zullen worden door op hen gespecialiseerde en dus van hen afhankelijke soorten parasieten. Echte exoten, dus soorten die vanuit ver weg gelegen gebieden hier door de mens zijn geïntroduceerd (doelbewust of per ongeluk), zijn daarentegen meestal van hun parasieten verlost, waardoor ze zich ongebreideld kunnen vermenigvuldigen en soms daardoor veel schade aanrichten. Een goed voorbeeld hiervan is de in het vorige nummer besproken Buxusmot *Cydalima perspectalis*.

Op 15 juni 2017 ving ik in mijn serre (waarin ik veel insecten vang die denken er ongestoord dwars doorheen te kunnen vliegen) een zeer fraaie sluipwesp. De determinatie was niet eenvoudig. Ik vond al

snel op de Franse website Le Monde des Insectes dat het een *Crytea* (Ichneumonidae) moest zijn, maar welke? Pas veel later vond ik de verschillen uitgelegd op een Italiaanse site (en nee, ik spreek geen Italiaans, maar er stond een Engelse tekst bij). De sluipwesp was een *Crytea erythraea*, en inmiddels heb ik er vijf gevangen, drie mannetjes en twee vrouwtjes. Ik kreeg dit jaar een mail van Albert de Wilde, die in zijn tuin ook deze soort had gevangen. Hij had ze laten

Crytea erythraea vrouw Foto: Jan Goedbloed

determineren door de sluipwespenspecialist Kees Zwakhals. Volgens deze specialist parasiteert deze soort op de rupsen van de Gepluimde snuituil, en volgens hem was het door mij gevangen mannetje

het eerste exemplaar dat in Nederland is waargenomen. Dat blijkt achteraf niet waar te zijn, want sindsdien bleek dat Frank van de Putte al in 2015 een exemplaar had gevangen in Middelburg. De verdere waarnemingen zijn: 2 ex in 2017 (door mij) en 12 ex in 2018 (3 in Dishoek door mij, 7 in Koudekerke door Albert de Wilde, 1 in Biervliet door Marco Knipping en 1 in Bavel, Noord-Brabant). In België was de eerste waarneming al in 2013 in Henegouwen, daar is de soort inmiddels in totaal 24 keer waargenomen. Roos en klimop staan volop in en bij mijn tuin, de Gepluimde snuituil heb ik al meerdere keren aange troffen, voor het eerst op 3 augustus 2010, en toen direct al 3 exemplaren, 1 op de ruit en 2 op smeer. Pas later ben ik me met sluipwespen gaan bezighouden (*Crytea erythraea* ving ik dus in 2017), en in eerste instantie was ik niet geïnteresseerd in hun levenswijze. Maar nu blijkt dat veel sluipwespen op rupsen parasiteren, ga ik me daar toch eens meer in verdiepen. Dus wie weet, misschien smokkel ik vaker een artikel hierover de Prikkebeen in.

Grote weerschijnvlinder nieuw voor zeeland

Alex Wieland

Op 9 juli kreeg ik van Marleen Haartsen-van den Branden de melding dat ze een bijzondere vlinder had waargenomen bij de vijver in haar tuin. Ze had er een filmpje van. Het bleek een Grote weerschijnvlinder te zijn. Een nieuwe soort voor Zeeland. De tuin is gelegen tegen de bossen van het waterwingebied in Clinge. Op de foto stond inderdaad een Grote weerschijnvlinder. 2018 was een enorm goed jaar voor deze vlindersoort. Dit komt mede door de gunstige weersomstandigheden tijdens de vliegperiode. In regio's waar deze soort normaal gesproken voorkomt is de soort in 2018 veel waargenomen.

Grote weerschijnvlinder in Clinge, foto: Alex Wieland

Grote weerschijnvlinder Foto: Henny Waanders

Zo'n twintig jaar geleden waren er nog maar tien populaties van deze prachtige vlinder in Nederland. Sindsdien breidt het aantal langzaam uit. De soort schijnt te profiteren van de warmere zomers en van het ouder worden van de bossen in Nederland. Vlinders zetten eitjes af op diverse wilgensoorten. De vlinders zelf zitten graag bij opdrogende waterplasjes, dode dieren en op mest. Dit om mineralen op te zuigen.

Enkele dagen later kwam er nog een melding van deze prachtige vlinder van E. Vermandel in Hulst. Wij hopen dat deze vlinder uiteindelijk een populatie in de bossen van het waterwingebied kan opbouwen. We hebben alvast een flink aantal boswilgen besteld die we de aankomende winter op gunstige locaties gaan planten. Welkom Grote weerschijnvlinder, een prachtige aanwinst.

Nachtvlinders op een accu

Tobi Koppejan

De meeste nachtvlindersaars kijken of vangen nachtvlinders in hun eigen tuin, dit is naast praktisch (je hebt altijd stroom) ook nog eens handig, je hoeft er niet voor op pad en je hebt altijd alles bij de hand.

Wanneer je in een natuurgebied vlinders wil vangen komt er letterlijk en figuurlijk een hoop op je af en moet je je in de eerste plaats goed voorbereiden. Er zijn namelijk een aantal onmisbare attributen nodig om te kunnen nachtvlinders in de vrije natuur. Ik denk in de eerste plaats aan goed gezelschap (om te sjouwen), een auto met ruime kofferbak, een aggregaat, genoeg brandstof, een laken, een val, een lamp, potjes, een vlindernet, zaklampen en waarschijnlijk een karretje om dit alles naar die "superplek" te versjouwen.

Nachtvlinderstek Biggekerkse Bos
Foto: Adriaan Walhout

Dit klinkt hartstikke leuk en spannend natuurlijk maar ik heb al verscheidene keren meegemaakt dat op een plek ver weg van de auto de benzine bijgevuld moet worden, het aggregaat afslaat, vervolgens sta je in het pikkedonker met een lampje op je hoofd terwijl de meest bijzondere soorten op je laken dreigen weg te vliegen!

Vaak heb je het aggregaat dan ook nog eens een flink eind verderop gezet vanwege het lawaai.....dus flink lopen en zeulen dus...

Komt nog eens bij dat een goede generator ruim 400 euro kost.

Voor bovenstaand probleem is er een oplossing, nee, geen nieuwe want het bestaat natuurlijk al langer, maar het kan het net iets gemakkelijker maken.

Zoals de titel al zegt komt de stroom in dit geval niet van een aggregaat maar van een (of twee) accu('s) met een omvormer. In plaats van een zware aggregaat neem je nu een zware accu mee hoor ik jullie zeggen, wat schiet je hier mee op?

Het grootste voordeel is dat je dus geen lawaai meer maakt in de omgeving/natuur zodat je niets verstoort of verontrust, je hebt geen brandstof nodig. Geen uitlaatgassen en vervuiling..

Nadeel is de zware accu, maar je kan hem uiteraard

Purpermot

Foto: Tobi Koppejan

ook in de auto laten.

Je hebt een acculader nodig (hebben de meeste mensen toch in het bezit als je auto rijdt) en je zal een omvormer moeten aanschaffen.

Die laatste kost 50 euro (Carpoint omvormer 230V 12V) en meestal heeft een autogarage wel een accu over die voor een auto niet meer voldoet maar prima werkt voor nachtvlinders.

Accu polen aansluiten op de accu, stekker in de omvormer en aan dat licht!

Voor iedereen die benieuwd is geworden en toch nog met vragen zit, mail me gerust.

Rest me nog Adriaan en Seth Walhout te bedanken voor alle goede ideeën die aan bovenstaand verhaal bijgedragen hebben.

Omvormer

Foto:Tobi: Koppejan

Alantpalpmot 2e voor Zeeland, 9 aug 2018
Haamstede, Foto: Tobi Koppejan

Indien onbestelbaar:

Donkerstraat 42
4463 VW Goes

Activiteitenprogramma

Een week voorafgaande aan de werkgroepbijeenkomsten vinden de bestuursvergaderingen plaats. Teneinde de interactie tussen het bestuur en de werkgroep als geheel te bevorderen worden de bestuursvergaderingen voortaan ook hier vermeld zodat de leden dan hiervoor zaken en/of wensen aan kunnen leveren. Het staat iedereen ten allen tijde vrij suggesties te doen en zelf activiteiten te organiseren.

17 januari: Bestuursvergadering

23 januari: Werkgroepbijeenkomst - nieuwjaarsviering, Terra Maris/ Scharrellab. Start 19:45 uur.

21 maart: Bestuursvergadering

27 maart: Algemene Leden Vergadering, daarna natuurdia-lezing door fotograaf Marcel Klootwijk Start 19:45 uur. Locatie: Hollandse Hoeve, Mec de Bevelanden, Kattendijksedijk 23, Goes.

